

Спеціалізованій вченій раді Д
35.051.01 Львівського національного
університету імені Івана Франка

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора

Погріщука Бориса Васильовича

на дисертацію

Гринькевич Ольги Степанівни на тему

«Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України

(методологія аналізу і системи моніторингу)», подану на здобуття

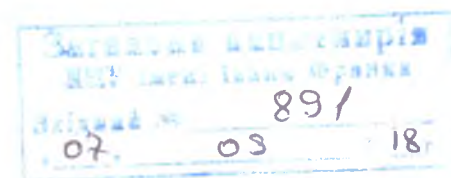
наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 –

економіка та управління національним господарством

Ознайомлення з дисертацією та авторефератом Гринькевич О. С. дає змогу сформулювати такі узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей логічної структури, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дисертаційного дослідження, результати якого виносяться на захист.

Актуальність обраної теми дослідження

Подальший соціально-економічний розвиток України залежить від того, наскільки вона відповідатиме вимогам інформаційно-індустріального суспільства XXI століття, яке ґрунтується на економіці знань інноваційного типу, де спеціалізовані і повсякденні знання є джерелом економічного і суспільного прогресу. У конкурентному середовищі відбувається зміщення акцентів з матеріальних ресурсів на користь ресурсів інтелектуальних. Формотворчою основою суспільства майбутнього стає суспільство знань, що цілковито залежить від науково-технічного прогресу, як безпосередньої технології всіх видів діяльності, основою якого є розвиток освіти та науки. Нова система цінностей вибудовується на основі компетентності, професіоналізму, сукупності знань, умінь і навичок людини, що впливає на результати діяльності не лише кожної господарської одиниці, а й соціально-економічної системи держави загалом.

Пропоноване дисертаційне дослідження ставить за мету розроблення теоретико-методологічних і прикладних положень управління конкурентоспроможністю національної системи вищої освіти країни в частині її аналізу, побудови систем моніторингу й обґрунтування напрямів підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти України в умовах інтеграції в глобальний освітній і науковий простір, наслідуючи таким чином тематичну, теоретико-методичну та практичну актуальність.

*Рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень,
висновків і рекомендацій*

Наукові положення, представлені на захист, вирізняється обґрунтованістю, відповідним чином представлені змістовно у висновках і рекомендаціях. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, підтверджується використанням відповідної інформаційної бази: нормативно-правових актів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів влади з питань державного регулювання вищої освіти України, міжнародних стандартів і рекомендацій, наукових праць у галузі економіки та управління вищою освітою, інформаційно-аналітичних продуктів національних і міжнародних організацій, матеріалів Державної служби статистики України та статистичних служб інших держав світу, міжнародних організацій та власних аналітичних досліджень автора.

У процесі дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: історико-філософський, діалектичний, методи аналізу та синтезу, узагальнення та систематизації, теорії інституціоналізму, конкурентних переваг; аналізу динаміки, побудови контрольних карт, дисперсійного і кореляційно-регресійного аналізу, економіко-математичного моделювання, багатовимірного ранжування та інші.

Для досягнення поставленої мети автором проведено детальне вивчення широкого спектру вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з проблематики управління вищою освітою та її конкурентоспроможністю. Список використаних джерел містить 579 джерел, у тому числі 215 – зарубіжних. Це дало змогу автору дисертації не лише узагальнити та систематизувати існуючі теоретико-методологічні засади та прикладні аспекти досліджуваної проблематики, але й визначити дискусійні й недостатньо опрацьовані аспекти обраної теми, окреслити новий напрям дослідження.

Мета, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи є чітко сформульованими. У дисертації логічно розкрито поставлені завдання дослідження, що свідчить про досягнення обраної мети і завершеність опрацювання проблеми теоретичного та науково-практичного обґрунтування стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах інтеграції в глобальний простір вищої освіти і науки. Висновки за розділами дисертації логічно пов'язують концептуальні положення підходів до аналізу й моніторингу як функціональних складових державного управління конкурентоспроможністю вищої освіти України.

Основні результати наукових досліджень, висновки і рекомендації дисертації є складовою науково-дослідної роботи Львівського національного університету імені Івана Франка за темою «Методологія формування і використання статистичної бази даних і метаданих у регіональному управлінні» (державний реєстраційний номер 0116U001642), науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього» НАН України «Модернізація українського суспільства і економіки в контексті викликів ХХІ століття» (державний реєстраційний номер 2770115U002173), «Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи» (державний реєстраційний номер 0116U00774), виконання госпдоговірної тематики НУ «Львівська політехніка» спільно з ЛНУ імені Івана Франка «Оцінка та прогноз потреби в кадрах для підприємств Львівської області» (реєстраційний номер 627), а також наукового проекту «Моніторинг реалізації інтелектуального потенціалу випускників ЗПТО і ЗВО прикордонного регіону: соціальне партнерство, державне та регіональне замовлення» (реєстраційний номер 1-10-761), що виконується за підтримки Європейського Союзу.

Достовірність результатів дослідження підтверджується високим рівнем їхнього теоретичного обґрунтування, впровадженням у практику і навчальний процес, а також апробацією на науково-практичних конференціях, публікацією у фахових та інших наукових виданнях.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертації викладено сукупність теоретико-методологічних положень, висновків і рекомендацій, які містять наукову новизну і свідчать про особистий внесок автора у розвиток теорії і практики управління конкурентоспроможністю вищої освіти України.

З-поміж основних наукових результатів, які становлять особистий внесок дисертанта, важливо, на нашу думку, виділити такі.

1. Автором реалізовано системний підхід до вирішення проблеми підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю вищої освіти, а саме, з позицій міждисциплінарності сформульовано визначення національної системи вищої освіти (с. 84) й окреслено її інституційну архітектуру як об'єкта управління (с. 94), запропоновано класифікацію освітніх провайдерів (с. 71-72), їхніх продуктів (с. 90-92) і зацікавлених сторін - стейкхолдерів (с. 85- 88), обґрунтовано комплекс цілей розвитку вищої освіти (с. 80-82), що забезпечує визначення критеріїв її конкурентоспроможності і стратегічних пріоритетів розвитку в Україні.

2. У дисертації вперше запропоновано концептуальну модель інституційного аналізу конкурентоспроможності вищої освіти, яка передбачає, по-перше, її розуміння як здатності ЗВО та інших провайдерів вищої освіти створювати продукти, що забезпечують переваги у формуванні інтелектуального капіталу; по-друге, виокремлення інтересів зацікавлених сторін, потенціалу і результатів діяльності ЗВО як ядра моделі і об'єктів аналізу; по-третє, розробку цільових індикаторів аналізу вищої освіти в управлінні підвищенням її конкурентоспроможності за критеріями якості, соціальної відповідальності та економічної ефективності (с. 109-110).

3. Розроблено програмно-методологічні й організаційні засади системи моніторингу конкурентоспроможності вищої освіти України (с. 417-435), основними завданнями якого є: визначення сильних і слабких сторін вищої освіти України та інформаційно-аналітична підтримка управлінських рішень у формуванні та реалізації державної політики у вищій освіті. Апробація методики моніторингу дала змогу обґрунтувати стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти України та її регіонів (с. 443-449).

4. Систематизовано особливості глобальних і національних чинників трансформації систем вищої освіти і запропоновано їхню класифікацію в частині виокремлення демографічних, соціально-економічних, технологічних і політичних чинників (с. 111-122), що дало змогу виявити перспективні можливості і загрози розвитку вищої освіти України в умовах інтеграції в глобальний освітній і науковий простір (с. 122-123).

5. Удосконалено методичний інструментарій і прикладні моделі управління якістю вищої освіти, які ґрунтуються на міжнародних стандартах

управління якістю, європейських рекомендаціях щодо якості вищої освіти (с. 133-146), а також запропоновано й апробовано методику використання контрольних карт якості (с. 160-165), що дають змогу підвищити доказову базу управлінських рішень у системах внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України.

6. Запропоновано класифікацію методологічних підходів до аналізу економічної ефективності у вищій освіті, які систематизовано у три напрями: 1) аналіз окупності витрат на освіту; 2) аналіз ефективності вищої освіти з позиції досягнення цілей управління; 3) оцінка людських, фінансових та інших витрат, пов'язаних з неефективним використанням ресурсів СВО (с. 209). Поєднання зазначених підходів дало змогу запропонувати методику комплексного аналізу економічної ефективності СВО на інституційному та національному рівнях за критеріями результативності, продуктивності і диверсифікації доходів (с. 237-239).

7. Розроблено науково-методичні засади моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої і професійної освіти в аналізі їхньої конкурентоспроможності та механізм реалізації моніторингу в рамках здійснення проектів регіонального розвитку (с. 252-265). Запровадження моніторингу забезпечує формування аналітичної бази даних в управлінні конкурентоспроможністю вищої освіти на інституційному та національному рівнях, зокрема в частині забезпечення ефективності державної та регіональної фінансової підтримки СВО.

8. Автором визначено типологію складових механізму державного замовлення на підготовку фахівців, якими є: 1) нормативно-правова база; 2) організаційні структури; 3) фінансове забезпечення; 4) інформаційно-аналітична підтримка (с. 392-393). Запропонована класифікація забезпечила системний підхід до обґрунтування основних напрямів удосконалення державної підтримки вищої освіти, зокрема, механізму формування державного замовлення на підготовку фахівців за трьома пріоритетами: 1) інтереси національної безпеки й оборони; 2) стратегічні пріоритети розвитку економіки та суспільства у неринковому секторі; 3) перспективні потреби у фахівцях ринкового сектору економіки країни (с. 398-401).

9. Набули подальшого розвитку науково-методичні засади політики ціноутворення у вищій освіті в частині систематизації чинників ринкового і неринкового характеру впливу (с. 272-277), серед яких найбільш суттєвими визначено демографічний чинник, платоспроможний попит населення,

академічний рейтинг і престижність освітніх продуктів ЗВО. На основі виявлених чинників запропоновано багатофакторну модель, яка дала змогу виявити і кількісно оцінити явище демпінгування цін на ринку освітніх послуг України (с. 278-281).

10. У дисертації запропоновано удосконалити науково-методичні засади прогнозування попиту на фахівців та їх пропозиції на ринку праці України на основі побудови двох типів прогнозів: 1) демографічного, що враховує взаємозв'язок показників народжуваності та вступу до ЗВО; 2) економіко-статистичного, який передбачає прогноз попиту на фахівців на основі методів спеціальних обстежень роботодавців (с. 404-417). Запропонований підхід дає змогу підвищити обґрунтованість управлінських рішень у формуванні державного і регіонального замовлення на підготовку фахівців і зменшити професійно-кваліфікаційні дисбаланси у розвитку ринку освітніх послуг та ринку праці України.

Теоретична і практична значущість результатів дослідження

Теоретична значущість запропонованого дисертаційного дослідження Гринькевич О. С. полягає в поглибленні наявних і розробленні нових теоретико-методологічних положень щодо управління конкурентоспроможністю вищої освіти на основі інтеграції класичних і сучасних економічних та управлінських теорій. З позицій міждисциплінарного підходу висвітлено еволюцію моделей розвитку вищої освіти, чинників їхньої трансформації в умовах глобальної конкуренції за інтелектуальні ресурси, запропоновано концептуальну модель інституційного аналізу в управлінні конкурентоспроможністю вищої освіти. В результаті наукової полеміки з вітчизняними та зарубіжними вченими, авторських прикладних досліджень, здобувач виробила власний підхід до визначення таких дефініцій як «система вищої освіти», «конкурентоспроможність вищої освіти», «якість», «економічна ефективність», «соціальна відповідальність» в управлінні вищою освітою та ін.

На наш погляд, запропоновані у дисертації уточнення основних понять і сформульовані нові підходи до тлумачення їхньої сутності, а також розроблені наукові положення в частині методології аналізу і моніторингу у вищій освіті є науково значущими, збагачують науку новими уявленнями щодо ролі сучасних систем інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень з підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України. Теоретико-методичні положення наукового дослідження використовуються у Львівському

національному університеті імені Івана Франка.

Практичне значення роботи Гринькевич О. С. підтверджується результатами її апробації, що засвідчують представлені офіційні документи, які містяться в дисертації і змісті її автореферату. Заслуговує особливої позитивної оцінки впровадження результатів дисертації у практику діяльності ДНУ «Інститут освітньої аналітики» МОН України, місцевих органів влади Львівської та Волинської областей, у тому числі в ході проектів регіонального розвитку, що реалізуються за кошти державного бюджету України за підтримки Європейського Союзу.

Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

За темою дисертації опубліковано 65 наукових праць (загальний обсяг публікацій, що належать автору, становить 69,34 д.а.), з них: 2 одноосібні монографії; розділи у 4 колективних монографіях і 2 навчальних посібниках; 25 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 10 включені до міжнародних наукометричних баз даних, 5 – у зарубіжних виданнях; 24 публікації за результатами участі у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, 3 додатково відображають наукові результати дисертації.

Автореферат дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України і повною мірою відображає зміст та основні здобутки автора. Зміст автореферату та опублікованих наукових праць повною мірою відображає основні положення і висновки, сформульовані у дисертації.

Дискусійні положення, зауваження та недоліки дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Гринькевич О. С., доцільно висловити наступні зауваження, дискусійні положення та недоліки:

1. У дисертації не простежується чіткої диференціації понять «вища освіта» та «система вищої освіти», що має місце у формулюванні назви дисертаційного дослідження («Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу») та його об'єкту («процеси функціонування і розвитку системи вищої освіти України в умовах глобальної конкуренції за людські та інтелектуальні ресурси»).

2. У теоретико-методологічній частині дисертаційної роботи, з метою обґрунтування актуальності, теоретичної і практичної значущості розвитку

методології аналізу і систем моніторингу в державному управлінні вищою освітою доцільним було б, на нашу думку, окреслити весь комплекс управлінських функцій з підвищення конкурентоспроможності вищої освіти та зосередити увагу на їх взаємозв'язку та послідовності застосування.

3. У таблиці 1.10 «Система внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку вищої освіти» (с. 99) не відображено мікрорівневого середовища системи вищої освіти, що налаштовує на думку, про його уніфікацію автором з внутрішнім середовищем, що є дискусійним та потребує уточнення.

4. На с. 106 автор зазначає, що в аналізі інституційного середовища важливо виділити інституційні межі, архітектуру, матрицю та структуру, а інституційні межі визначають можливості розвитку його інституційного потенціалу. Проте, при обґрунтуванні інституційного розвитку вищої освіти, питання формування інституційного потенціалу слід було б висвітлити більш детально.

5. Модель аналізу соціальної відповідальності у вищій освіті з урахуванням її функцій і стратегій розвитку конкурентних переваг (рис. 2.6), на нашу думку, значно посилилася, за умови визначення синергічного ефекту реалізації заходів по усуненню порушень доброчесності у системі вищої освіти України (с.182).

6. Дисертантом запропоновано систему показників аналізу конкурентоспроможності вищої освіти України за критеріями якості (с. 140; с. 142-143); економічної ефективності (Додатку В, с. 547-548) та соціальної відповідальності (с. 183-184), та здійснено їх порівняльний регіональний аналіз, але не пояснено в основній частині роботи методики розрахунку та змістових характеристик зазначених показників.

7. У дисертації аргументовано і системно охарактеризовано можливості і виклики, пов'язані із зростаючою динамікою процесів інтернаціоналізації вищої освіти, обсягів освітньої міграції української молоді (с. 365-366). Водночас надто стисло, на нашу думку, автор висвітлює інструменти державного регулювання цих процесів (с. 332-334), особливо у транскордонних регіонах України (с. 353-354), акцентуючи основну увагу на зарубіжному досвіді процесів інтернаціоналізації вищої освіти (с. 350-367).

8. На основі доказової статистичної бази сформульовано висновок про те, що активізація процесів міжрегіональної мобільності абітурієнтів в Україні посилила тенденцію до концентрації інтелектуальних, фінансових та інших ресурсів на національному та регіональному ринках освітніх послуг (с. 438-444),

але не відображено власної позиції автора щодо формування ринку освітніх послуг в Україні та ролі інститутів державного управління вищою освітою у цих процесах.

Втім зазначені недоліки та зауваження не знижують загалом позитивної оцінки теоретичної і практичної значущості опонованої дисертації. Докторант продемонструвала глибоке розуміння та сприйняття актуальності досліджуваної проблематики. Дисертація Гринькевич Ольги Степанівни є кваліфікованою завершеною науковою працею, виконаною автором особисто, характеризується логічною послідовністю висвітлення матеріалу, містить науково обґрунтовані теоретичні положення і науково-методичні рекомендації, які є суттєвими для підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України як невід'ємної складової забезпечення конкурентоспроможності розвитку національної економіки України.

Загальний висновок

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Гринькевич О. С., базуються на теоретичних положеннях економічних і управлінських наук, сучасних методах наукового пізнання, офіційних міжнародних і вітчизняних документах з питань управління вищою освітою, власних науково-аналітичних напрацюваннях, що достатньою мірою забезпечує обґрунтованість і достовірність результатів дослідження.

Дисертація на тему «Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу)» є цілісною, логічною, завершеною науковою працею, в якій автор запропонувала вирішення важливої науково-прикладної проблеми – поглиблення наявних і розроблення нових теоретико-методологічних і прикладних положень щодо управління конкурентоспроможністю вищої освіти країни в частині її аналізу, побудови систем моніторингу, прогнозування й обґрунтування стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України. Зміст наукового дослідження дисертанта відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Результати досліджень, за якими здобувач захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук, на захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук не виносилися. Автореферат дисертації відображає зміст роботи, містить її основні положення.

Враховуючи зазначене, вважаємо, що за структурою, змістом, науковою новизною та оформленням дисертація «Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу)» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами і доповненнями), а її автор, Гринькевич Ольга Степанівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
директор Вінницького навчально-наукового
інституту економіки
Тернопільського національного
економічного університету

Б.В. Погрішук

Підпис професора ~~Б.В. Погрішука~~ засвідчую:

